

Анотація

Ефимова М.П. Типология детской книги

Разработана типология детской книги, основанная на базовых способах представления информации (печатный, электронный, альтернативный). Сформировано типологию, в которой представлено виды (по способу представления информации), подвиды (по функциональным особенностям), группы (по конструкции) детской книги.

Ключевые слова: детская книга, типология, вид, подвид, группа.

Надійшла до редакції 10.11.2014 р.

УДК 7.071.1

Ю.М. Гулянич

БОГДАН КОТЮК: НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ПУБЛІЦИСТИКА

Поєднання художньої творчості і науки, виконавської та педагогічно-виховної практики, заангажованість у проблеми громадського життя, пропаганда культурних надбань минулих епох – далеко не повний перелік сфер діяльності композитора Богдана Котюка. Утім, багато знакових постатей є у музиці, які своїм талантом і багатогранною діяльністю охоплювали різні види культурної праці. Творчість корифея українського монументально-хорового та симфонічного мистецтва С. Людкевича неможливо уявити без дослідницької діяльності й вивчення українського фольклору; його педагогічна робота була нерозривно пов'язана з естетично-філософським осмисленням надбань вітчизняної музичної культури. Видатні сучасні українські композитори (Б. Лятошинський і А. Кос-Анатольський) були не лише творцями монументальних симфоній, балетів чи опер, але й відомими педагогами, музично-громадськими діячами і навіть професійними юристами. Одним із таких є Б. Котюк, чия творчість, публіцистична та педагогічна діяльність складають яскраву сторінку вітчизняної культури.

Педагогами майбутнього композитора під час навчання у Львівській консерваторії на музикознавчому факультеті були С. Людкевич (інструментознавство та народна творчість) і А. Кос-Анатольський (поліфонія й оперна драматургія).

Мистецько-культурологічна палітра композитора Б. Котюка вражає багатогранністю. Він постійно працює над удосконаленням власних творів й репертуару з очолюваних ним колективів і окремих виконавців, виступає на сценах різних країн світу, пропагує перлини світового мистецтва та власну творчість. У сучасній українській музиці активна позиція митця стає однією з визначальних рис.

Еволюція естетичної думки, розвиток мистецтва, співвідношення художнього і наукового начал свідчать про постійні зміни акцентів у пріоритетності одного чи іншого виду людської діяльності. Логічний тип мислення конкурує з нерегламентованою творчою думкою. Знаковими у цьому плані були античні часи, епоха Відродження та, особливо, ХХ ст. Для сучасної української музики властивими є співіснування і взаємодоповнення двох типів мислення. У цьому пересвідчуємося, аналізуючи діяльність окремих представників світу музики, які є знаковими постатями в сучасному суспільстві.

Поєднання наукової і творчої діяльності настільки розповсюджений фактор, що деколи це здається більш природним явищем, ніж концентрація представника музичного світу виключно на художньому чи науковому процесах. Через наукові дослідження митець здобуває відповідну технічну базу для своєї творчості, розширює власну художню уяву, вносить в емпіричний процес елемент контрольованого раціоналізму. Саме за допомогою наукових досліджень Б. Котюк поглиблює свої знання музичної психології та соціології, що сприяє адресній спрямованості твореного ним мистецтва.

Метою статті є розкриття наукової і педагогічної практики та публіцистичної діяльності Б. Котюка, окреслення дослідницьких зацікавлень як у широкому історичному діапазоні, так і різнобарвному спектрі функціонування музичного мистецтва.

У творчості Б. Котюка процес інтуїтивного формування звукової палітри є постійно контрольований логічним розрахунком, що має опору на конкретну наукову базу. Тому наукові дослідження в різних ділянках музичного мистецтва щоразу стимулюють композиторський творчий процес. Показовим є той факт, що ще у шкільні роки не виконавська, а саме дослідницька діяльність (не конкуруючи, а взаємодоповнюючи одна одну) формували мистецьке обличчя Б. Котюка. Наукова робота постійно супроводжує художню творчість, яка б з естетичних чи історичних напрямів у царині музики не ставилася в центрі уваги дослідника. Глибоке зацікавлення теорією музики, зокрема її революційним розвитком у ХХ ст., дало поштовх до виникнення низки наукових доповідей, виголошених на республіканських та всесоюзних наукових студентських конференціях. Основні теми цих повідомлень – теорія основного тону П. Гіндеміта, серіалізм А. Веберна, два типи музичної драматургії і логіки формотворення, що беруть початок у німецькій і французькій традиціях. Таке коло наукових інтересів підкріплюється ґрунтовним вивченням композиторської техніки. Власні пошуки митця базувались на прагненні вийти за рамки усталених класичних формальних стереотипів. Відповідно – наукова база давала можливість осягнути суть новацій у формотворенні й музичній драматургії, що виходили за рамки традиційної функціональної системи мажоро-мінору і лінійно-гармонічної ладовості.

Супутником наукової роботи є педагогічна практика. Викладання музично-теоретичних дисциплін у музичних училищах Луцька та Львова стали стимулом до систематизації попередньо здобутих знань з теорії та історії музики, а заглиблення у суть педагогічного процесу завжди ставить низку завдань дидактичного й психологічного характеру. Тому звернення до проблем музичного виховання, тих концепцій, які послідовно втілювали у життя видатні педагоги ХХ ст. К. Орф, Д. Кабалевський, З. Кодаї, стали логічним продовженням наукових досліджень Б. Котюка. Свої ідеї він викладає з урахуванням світового досвіду, але крізь переосмислення та адаптацію до національного типу мислення. Серед окремих методик композитор випрацьовує власну систему дитячого музичного виховання, втілену у роботі з дітьми однієї з загальноосвітніх шкіл Львова. Стрижнем цієї концепції є залучення до мистецтва звичайних учнів, а не музично обдарованих дітей. Основні її положення задекларовані композитором на багатьох науково-методичних зібраннях, у тому числі й Міжнародній конференції ЮНЕСКО з питань музично-естетичного виховання дітей та юнацтва [6].

Музична частина концепції дитячого виховання Б. Котюка ілюстрована художніми прикладами, а практичні завдання побудовані на українському фольклорному матеріалі. Дидактичний план пробудження інтересу до народної творчості переплітається з науковим пошуком у сфері етногенезу. Дослідник-педагог розкриває походження музики нефіксованої традиції. Один із найважливіших феноменів культури – фольклор, його виникнення і трансформацію – він розглядає в площині художньо-історичного осмислення дійсності та суспільних відносин. Питання фіксації народної творчості в його концептуальному баченні є залежним від рівня науково-технічного прогресу суспільства і обізнаності й інтелекту окремих його носіїв у межах конкретної громади.

Дослідження сутності фольклору на науково-практичному рівні композитор розпочав ще у студентські роки. Проблема близькості та відмінності між такими явищами, як масова культура і фольклор, популярна музика й естрадизований тип народної творчості, що культивувався в радянські часи під назвою художньої самодіяльності, постійно перебувала в центрі його уваги. Визначення понятійної різниці між цими виявами колективної художньої активності людей та розкриття сутності процесу музичної творчості стає об'єктом естетичних студій Б. Котюка, темою його публічних висловлювань.

Публічність діяча культури – річ закономірна. Вона в усі часи була рупором суспільної етики та ідеології. Публічність відіграє організуючу функцію й у практичному спілкуванні композитора з виконавцями і слухачами. Цей фактор допомагає встановленню контакту між митцем і публікою. При спілкуванні з особистістю професіоналізм у компонуванні музики, що супроводжується артистизмом і доступністю композиторського висловлювання, – не лише музичного, але й вербального (ораторського, лекторського) – завжди викликають схвалення публіки.

Музична критика, журналістика і публіцистика в українському інформативному просторі поки-що посідають далеко не провідне становище. Такі реалії значною мірою характеризують соціальний, економічний і культурний етап сучасного українського державотворення. Але довіра громадськості до думки фахівця, що висловлюється публічно, є незаперечною. Взагалі, незважаючи на розповсюджений у сучасному світі нігілізм, авторитетність думки спеціаліста – одна з найактуальніших тенденцій в сучасній українській музиці. Це добре усвідомлюють не лише представники академічного мистецтва, але й масової культури. Прагнення впливати власними ініціативами на формування культурного середовища в українському суспільному просторі багатьох представників творчих професій підштовхує до співпраці з громадськими організаціями, до роботи в органах виконавчої та законодавчої влади. Невипадково є поява у Верховній Раді таких кумирів поп-музики і року, як О. Білозір, Р. Лижичко, С. Вакарчук. Український музикант, композитор і митець загалом, як пропагандист культурних цінностей, прагне втілити в життя свої художні ідеї. Тому творчий процес музиканти часто поєднують з організаторською роботою. За їх ініціативою й при безпосередній участі проходять різноманітні фестивалі та конкурси, культурно-пропагандистські акції, міжнародні мистецькі проекти.

Митця, при усій його багатогранності інтересів, перш за все цікавить виникнення й існування феномену музичної матерії. Це той об'єкт, що постійно досліджується ним в усіх ракурсах. Проблеми взаємодії окремих стилів і напрямів музичного мистецтва хвилюють Б. Котюка не лише на рівні дефініції. У рамках роботи міських лекторіїв Львова та Луцька композитор упродовж багатьох років проводив цикли публічних лекцій. Аналізуючи творчий процес і феномен формування музичної матерії, він з однаковою увагою розглядає кожен (незалежно від стилю чи напрямку) зразок художнього осмислення дійсності [3; 53]. У своїх виступах на радіо, телебаченні та у пресі Котюк неодноразово роз'яснює сутність явища. Наприклад, у суботніх радіопередачах «Музична орбіта», поруч зі знайомством із зразками масової культури, композитор завжди знаходить можливість для власних спостережень з приводу присутності фольклорного праобразу у тій музиці, що посідає проміжне становище між автентичною народною творчістю й авторським музичним текстом. Він піддає глибокій оцінці та тестуванню найширші пласти сучасної естрадної музики й нових музичних течій, зокрема – «біг-біт», «рок музику» й «ф'южн». Кожен із напрямів дослідник характеризує під кутом співвідношення традиційності та новаторства. Соціальна спрямованість музичного мистецтва, його складових, що впливають на психологію людини, постійно в центрі уваги дослідника.

Окреме місце в наукових пошуках Б. Котюка приділяє аналізу складових естетичних та технологічних моментів, що визначають стилістику кожного з напрямів музичного побуту. У його висловлюваннях простежується лінія асоціативного історизму в оцінці окремих явищ музичного мистецтва. Послідовно експлуатований у публіцистиці Котюка асоціативний історизм дає підстави не лише для адекватної оцінки

різножанрової музичної стилістики в сучасній масовій культурі, а й для коректного диспонування цих музичних творів у духовно ціннісній ієрархії. При порівняльному аналізі ефективності сприйняття музики на рівні суспільної свідомості науковець неодноразово проводить паралелі між творами сучасної поп-культури і деякими класичними зразками композиторської творчості та тими проявами музики побуту, що мали місце в другій пол. XIX – початку XX ст. Переконливими є спостереження Котюка з приводу сприйняття слухачем на емоційному рівні різних за стилем, часом виникненням та місцем походження таких творів, як «Pacific 231» (1923, Париж) А. Онеггера, «Время, вперед!» (1965, Москва) Г. Свірідова та «Birdland» (1977, Голівуд) Д. Завінула (Joe Zawinul). Дієвість впливу музичної образності криється не у стилістичних ознаках чи жанрових характеристиках, а в енергетиці звукової тканини – імпульсивності композиторського висловлювання.

Окремий аспект наукових розвідок Б. Котюка характеризує виділення проблеми дієвості та впливу мистецтва, і зокрема, музики на естетичне виховання підростаючого покоління. В центрі уваги композитора – вплив звукового середовища, в якому проводить свій вільний час молодь, а також роль тих традицій, які необхідно прищеплювати їй для збереження і якісного зміцнення національного генофонду. Дослідник доходить висновку, що активне засвоєння перлин народного мистецтва людиною в юному віці відбувається через опосередкований вплив на неї музики побуту. Велику роль у цьому відіграє мода і природній нігілізм кожного наступного покоління стосовно попереднього. Саме цей діалектичний закон «заперечення – заперечення» (за Гегелем *Negation der Negation* характеризує структуру будь-якого розвитку взагалі) Котюк у своїх методичних порадах для вихователів та вчителів підростаючого покоління пропонує використовувати як фактор педагогічного впливу. Таким чином, до концепції музичного виховання додається момент урахування пасивної психологічної адаптації молодої людини в інформативному просторі. Цей фактор неможливо ігнорувати, бо вплив на процес, а ще краще – керування ним, дозволяє спростити розв'язання проблеми визначення естетичних запитів та художніх орієнтирів підростаючого покоління.

У своїх публіцистичних виступах дослідник підкреслює позитивну роль у формуванні та утвердженні національної свідомості молоді крізь сприйняття творчості молодіжних колективів (ВІА), що використовують фольклорну тематику й народні мотиви. Композитор-педагог заглиблюється у світ перших музично-емоційних вражень і переживань юнацтва. Він стверджує, що вже на етапі перших контактів дитини з будь-яким музичним середовищем починає формуватись і поступово утверджується ставлення до творчого процесу, а разом із цим – і ставлення до національних традицій на рівні підсвідомості. Чи стане воно позитивним? – значною мірою залежить від вчителя музики [3; 55–56].

Вагомий вплив у спрямуванні наукових інтересів Котюка мала його громадянська позиція. Його глибоке зацікавлення історією культури, і зокрема української, у поєднанні з громадською активністю, призвело до втілення в життя етико-патріотичних цінностей і планомірної популяризації культурних надбань нашого народу далеко за межами Батьківщини. Дійовим інструментом у цьому напрямі стали постійні наукові та мистецькі контакти з музичними організаціями різних країн світу, особливо у рамках функціонування Міжнародної асоціації Вагнерівських товариств. Оминаючи мистецькі контакти, відзначимо роль наукових досліджень, здійснених композитором у популяризації історії культурного життя Львова. Увага дослідника концентрується на історії музичного Львова, ролі Церкви у професійному становленні музичної культури міста, вагомості визначних постатей, що мали значний вплив на формування мистецького середовища старовинного міста. Свою наукову розвідку про історію та роль окремих мистецьких організацій в культурному житті Львова Б. Котюк базує на докладному вивченні архівних матеріалів. Цю інформацію він залучає з метою не лише виправдання свого пієтетного ставлення до культури та історії міста, але й наукової аргументації тієї окремішньої ролі, яку виконує Львів як культурна й мистецька столиця українських земель. Ця лінія поєднання фактів з історії та культури з патріотичною позицією дістала своє продовження і у співпраці митця з видатним німецьким письменником і культурологом Г. Шраммом [11].

Яскравою лінією крізь публіцистику Б. Котюка проходить ідея «прокладання мостів» між українським та європейськими народами. Позитивне ставлення іноземців до української культури дослідник-публіцист трактує не як комплементарне явище, а прояв традиційної для європейської людини дипломатії та розуміння давніх традицій толерантності. Невипадково, вже в епіграфі своєї книги українською мовою «З Мурато в Україну» Г. Шрамм висловлює редакторові Б. Котюку подяку: «Його зусиллями закладено фундаментальний камінь цього моста». Будування духовних мостів між народами та культурами є можливим (як вважає митець) на основі глибокого вивчення історії культури і духовних традицій. Це шлях прогресу, взаємозбагачення, шлях до взаєморозуміння не тільки між окремими представниками різних культур, але між народами.

Із налагодженням міжкультурних контактів і дотичністю до світу музичного професіоналізму пов'язується діяльність товариства Р. Вагнера. Почесними членами Львівського відділення Товариства є видатні особистості – зокрема, одна з найвидатніших оперних співачок сучасності І. Маланюк. Саме такі митці творять імідж України на світових театральних подіумах.

Глибокий аналіз життя і творчості І. Маланюк, а також компендіум тих складових, що творять світ музично-театрального мистецтва у XX ст., став об'єктом дослідження у фундаментальному науковому додатку видавця і редактора Б. Котюка до «Автобіографії співачки» українською мовою. Коло завдань, що розв'язує редактор передаючи оригінальний німецький текст співачки, не обмежується досягненням стилістичної цілісності та якості змістовної суті у перекладі. Мета, яку ставить перед собою Котюк-видавець, вимагає вирішення філологічних проблем, і зокрема, розв'язання дилеми морфологічної чи фонетичної транскрипції власних назв й імен. Велике значення надається при цьому культурі мови у передачі стилістичних нюансів різних типів висловлювань у

перекладі. Більше того – чи не вперше в українському музикознавстві формулюється проблематика точного відтворення української лексики та терміносистеми з дотриманням нормативів правопису О. Шахматова та Г. Голоскевича [2].

Особливу увагу як науково-літературний редактор українського перекладу, Котюк приділяє передачі різнохарактерної стилістики висловлювань, що характеризує німецьку мову автора – цитати з преси; стислий, іронічно загострений виклад власних думок і спостережень співачки; колоритні, емоційно забарвлені цитування мовних зворотів видатних постатей європейської музичної культури. У німецькому оригіналі І. Маланюк кожен із цих типів висловлювання несе в собі самостійну художньо-образну літературну виразність як характерні образні цитати, а також відтворення українською мовою особливої манери фахової і водночас довірливої розповіді про події власного життя, які веде у своїй автобіографії співачка німецькою мовою. На окрему увагу заслуговує наукова структура довідкового розділу у цьому виданні. Редактор-видавець створив оригінальний довідник, в якому український читач зможе почерпнути відомості про ті культурні та мистецькі інстанції у світі музики, що стали оплотом для збереження й розвитку традицій професійного оперного мистецтва і концертного життя. Це чи не єдине джерело подібної інформації в українському музикознавстві.

Науковий характер редакторської і видавничої роботи, яку провів Б. Котюк, ставить видання книги «Іра Маланюк. Голос серця» в один рівень із фундаментальними дослідженнями оперного мистецтва. Це ще один міст, збудований науковими зусиллями митця між Україною та світом. Останні 50 сторінок згаданої книги – коментарі і довідковий розділ, що є результатом глибокої дослідницької праці редактора у сфері енциклопедично-довідкового викладу найвагоміших фактів у сфері оперного мистецтва ХХ ст. Цей матеріал залишається унікальним явищем в українському музикознавстві.

Отже, у результаті наукового пошуку розкрито багаточисельні зв'язки митця з джерелами професійної самовизначеності. Через обстеження концертно-виконавської, науково-педагогічної, суспільно-просвітницької та популяризаторської діяльності композитора створено цілісний образ представника сучасного українського мистецтва, що своєю різнобічною діяльністю репрезентує музичну Україну у світі.

Список використаної літератури

1. **Баран Т.** Інструменталізм Богдана Котюка у світлі тріади «композитор – виконавець – слухач» / Т. Баран // Студії мистецтвознавчі. – Ч. 6 (10): Театр. Музика. Кіно. – К., 2005. – С. 27–32.
2. **Голоскевич Г.** Правописний словник / Г. Голоскевич. – Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто – Львів, 1994. – 460 с.
3. **Гулянич Ю.** Композитор Богдан Котюк. Грані творчої особистості / Ю. М. Гулянич. За наук. ред. Т. М. Барана. – Л. : Афіша, 2008. – 159 с.
4. **Капустин Ю.** Музикант і публіка / Ю. Капустин. – Л. : Знання, 1976. – 40 с.
5. **Котюк Б. М.** Виховання національної свідомості в учнів на основі народної пісні / Б. М. Котюк // Матеріали наук.–практ. конф. «Народна пісня в музичному вихованні школярів» / Укр. фонд культури. – Л., 1990. – С. 23–28.
6. **Котюк Б. М.** Чи любите ви Вагнера? / Б. М. Котюк // Українська музика : наук. часопис, 2 (8). – Л., 2013. – С. 74–78.
7. **Котюк Б. М.** Сила «Персня», або король і Товариство / Б. М. Котюк // Українська музика : наук. часопис, 4 (10). – Л., 2013. – С. 56–66.
8. **Котюк Б. М.** Державний гімн та інша символіка / Б. М. Котюк // Українська музика : наук. часопис, 2 (12). – Л., 2014. – С. 80–96.
9. **Маланюк І.** Голос серця. Автобіографія співачки / І. Маланюк // Ред.-упорядн. Б. Котюк. – Л. : Collegium musicum, 2001. – 306 с.
10. **Сюта Б.** Проблеми організації художньої цілісності в українській музиці др. пол. ХХ століття / Б. Сюта. – К. : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. – 2004. – 120 с.
11. **Шрам Г.** З Мурато в Україну / Г. Шрам // Collegium musicum. – Л. : Афіша, 2004. – 94 с.

Резюме

Розглядається рушій розвитку мистецтва – конкуренція між логічним типом мислення та нерегламентованістю творчої думки, наукова й педагогічна практика Б. Котюка, публічність композитора як діяча культури, проблема дієвості мистецтва і трансформації музичних уподобань, досліджуються міжкультурні інтеграційні процеси і фаховість наукового висловлювання у публіцистиці.

Ключові слова: мистецтво, композитор, публіцистика, культура, стилістика, фольклор.

Summary

Hulyanych Y. Bogdan Kotyuk: researches and publicistics

In the article the mover of art Y.M. a competition between logical type of thinking and nereglamentovanistyuu creative thinking, scientific and pedagogical practice Bogdan Kotyuk, publicity composer as cultural figure, the problem of efficiency transformation of art and musical tastes and examines intercultural integration processes and professionalism in journalism scientific statement.

Key words: art, composer, journalism, culture, style, folklore.

Анотація**Гулянич Ю.Н. Богдан Котюк: научные исследования и публицистика**

Рассматривается двигатель развития искусства – конкуренция между логическим типом мышления и нерегламентированность мысли, научная и педагогическая практика Б. Котюка, публичность композитора как деятеля культуры, проблема действенности искусства и трансформации музыкальных предпочтений, исследуются межкультурные интеграционные процессы и профессионализм научного высказывания в публицистике.

Ключевые слова: искусство, композитор, публицистика, культура, стилистика, фольклор.

Надійшла до редакції 15.11.2014 р.